

Contribuții privind lupta națională a românilor din Bihor în perioada mișcării memorandiste (1881—1894)

IOAN POPOVICI

A doua jumătate a secolului al XIX-lea se înscrie în frământata și zbu-
ciunata istorie a poporului român ca o perioadă deosebit de bogată în eveni-
mente pline de conținut și cu adânci și semnificative urmări asupra destinului
întregului neam românesc. Acum, în urma energicului act istoric de la 24
ianuarie 1859, s-a format statul național modern român și tot acum, în urma
războiului din 1877—1878, a fost cucerită, pe cimpurile de bătălie, indepen-
dența națională a României. La scurt timp, la 10 mai 1881, are loc proclama-
rea regatului României, eveniment care a însemnat recunoașterea internațio-
nală a situației interne și externe a noului stat independent.

Existența statului național român, cucerirea și recunoașterea indepen-
denței lui au exercitat o puternică influență asupra românilor aflați sub domi-
nație străină. Ca urmare, între 12 și 14 mai 1881, se întrunește la Sibiu con-
ferința națională a românilor din Transilvania și Banat, care hotărăște unifi-
carea celor două partide în unul singur: Partidul Național al Românilor din
Ungaria și Transilvania. Scopul creării acestui partid era acela, așa după cum
reiese și din Programul partidului unificat, al rezolvării celor mai de seamă
probleme ale națiunii române din Transilvania, Banat și părțile vestice: lupta
pentru recâștigarea autonomiei Transilvaniei; folosirea limbii române în ad-
ministrație și justiție în toate ținuturile locuite de români: numirea, în aceleași
ținuturi, de funcționari români sau cunoscători ai limbii române; revizuirea
legii naționalităților, lărgirea dreptului de vot, lupta împotriva asupririi na-
ționale ș.a.¹

Tot acum, Conferința a luat hotărîrea de a se alcătui un *Memoriu* în
care să fie analizată situația românilor din monarhia habsburgică sub toate
aspectele și care să fie dat publicității. În anul 1882 *Memoriul* este publicat
la Sibiu în 4 limbi: română, maghiară, franceză și germană. El supune unei
analize critice legile nedrepte ale monarhiei dualiste: legea electorală, a pre-
sei și legiuirile agrare; dezvăluie scopurile dualismului: asigurarea hegemoniei
urmărind să dizolve toate naționalitățile neaustriece și nemaghiare. Con-
elementului german în Cisleitania și a celui maghiar în Transilvania,
cluzia analizei era fără echivoc: „niciodată și în nici o împrejurare națiunea
română nu se va putea împăca cu sistemul dualist”². Dezvăluind opresiunea
exercitată de clasele dominante beneficiare ale dualismului, memoriul urmă-
rea subminarea sistemului dualist însuși și, prin aceasta, viza dezmembrarea
monarhiei austro-ungare.

Constituirea Partidului Național al Românilor din Ungaria și Transil-
vania și adoptarea programului său politic au provocat în rîndurile maselor
românești din Transilvania și Ungaria o „puternică agitație daco-română”.
La Beiuș, la Beliu, în jurul acestor localități din comitatul Bihor, ca de altfel
și în întreaga regiune a Maramureșului, organele locale ale comitatului semna-

¹ *Unirea Transilvaniei cu România*, 1 decembrie 1918, ed. II, București, 1972, p. 191.

² Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, 1918, vol. I, București, 1983
p. 208.

lau starea de spirit „daco-romană”³. De asemenea, avându-se în vedere că preoții ortodocși din zona Beiuș-Tinca-Beliu, din comitatul Bihor, erau „pătrunși de sentimente daco-române și desfășoară o puternică agitație împotriva ordinii de stat din Ungaria, comitele suprem al Bihorului solicita Ministerului de Interne al Ungariei dislocarea de trupe permanente în aceste zone”⁴.

Perioada anilor 1883—1891 se caracterizează și în comitatul Bihor, ca de altfel în întreaga Transilvanie, printr-o înăsprire a măsurilor luate de autoritățile de stat ungare împotriva populației românești, a maghiarizării învățământului confesional, a impulsivității predării și învățării limbii maghiare de către elevii de naționalitate română, a sancționării învățătorilor și profesorilor care nu obțin rezultate pe linia menționată mai sus, a înăbușirii oricărei activități pe linia deșteptării sau cultivării sentimentelor naționale românești. Astfel, în anul 1883 parlamentul maghiar promulgă o nouă lege școlară, care prevedea, printre altele, sporirea orelor de predare a limbii maghiare în școlile medii ale celorlalte naționalități, ascultarea la orele de curs numai în limba maghiară, iar examenul de sfârșit de an să se facă în fața unei comisii numite de guvern⁵. În anul 1884 autoritățile din Bihor iau măsuri pentru împiedicarea sărbătoririi centenarului răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan, iar ministrul de interne atrăgea atenția comitelui suprem ca să ia măsuri de împiedicare a răspîndirii lucrării „Centenarul revoluției române de la 1784”, apărută la București⁶.

În luna mai a anului 1885 Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice al Ungariei, pe motivul că „patronii școlilor fac abstracție de prevederile stricte ale Legii nr. XVIII din 1879, care legiferase obligativitatea predării maghiare în toate instituțiile de învățămînt”⁷, face cunoscut comitelui suprem al comitatului Bihor că a hotărît să declare „nule și nevalabile alegerile și angajările ca învățători ordinari, suplinitori sau temporari a tuturor persoanelor care au dobîndit diplome de învățători începînd cu data de 30 iunie 1882, deoarece nu și-au însușit limba maghiară în vorbire și scriere în așa măsură încît să o poată preda la școlile elementare”⁸. Prin circulara din 28 mai 1885, trimisă forurilor ecleziastice nemaghiare și comiților supremi ai comitatelor din Ungaria și Transilvania, ministrul cultelor și instrucțiunii publice făcea cunoscut că sînt „anulate și declarate nule toate diplomele de învățători care au fost eliberate de instituțiile preparandiale cu limbă de predare nemaghiară începînd cu data de 30 iunie 1882”⁹. Sînt anulate, de asemenea, toate diplomele de învățători care s-au eliberat unor persoane care nu și-au însușit limba maghiară în vorbire și scriere încît să o poată preda în școlile elementare”¹⁰. În luna decembrie 1885 același ministru aducea la cunoștința comitelui suprem al Bihorului măsurile luate împotriva școlilor românești și învățătorilor români în

³ Arh. St. Oradea, fond Prefectura județului Bihor, inv. 25, dosar 2/1882, f. 1—3.

⁴ Ibidem, f. 4. Vezi și Bihor. *Permanențe ale luptei naționale românești. Documente*, vol. I (1892—1900), București, 1988, p. 9.

⁵ Arh. St. Oradea, fond Prefectura județului Bihor, inv. 25, dosar 2/1883, f. 1—2. Vezi și *Unirea Transilvaniei cu România...*, p. 193—195.

⁶ Arh. St. Oradea, fond Prefectura județului Bihor, inv. 25, dosar 1/1884, f. 24—30, 49—50.

⁷ Ibidem, inv. 23, dosar 166/1885, f. 2.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, f. 3—5.

¹⁰ Ibidem, f. 5.

scopul „încetării influenței dăunătoare a uneltirilor antipatriotice ale naționalității române asupra școlilor”¹¹.

De o atenție deosebită, în anii 1886—1887, din partea autorităților centrale și locale, se bucurau manifestările și simțirile naționale românești. Astfel, rapoartele și informările organelor de urmărire semnalează că în sinul populației românești din zona Beiușului se observă „o agitație continuă”, că populația din această parte a Bihorului afirmă cu stăpânirea maghiară, „are zilele numărate”, „că nu mult va mai fi aici ungurul domn, deoarece vine ora socotelilor...”, că din România „s-au trimis arme pentru înarmarea românilor, că atunci nu va trebui să se plătească impozite și atunci va fi tot românul domn”. În vederea mobilizării populației românești la luptă, pe pereții clădirilor din orașul Beiuș au fost afișate și se puteau citi afișe mobilizatoare în număr foarte mare, ca „Deșteaptă-te române!”, „Să scuturăm jugul maghiar!”, „Sus române!” ș.a. Preoții români „dau dovadă de lipsă de patriotism și au sentimente antimaghiare”. Ca urmare a acestei situații, în rîndul populației de naționalitate maghiară există temerea că „se vor repeta evenimentele sîngeroase ale revoluției române de la 1848 din Transilvania... și deci este necesară trimiterea la Beiuș a unor forțe militare superioare”¹².

În această atmosferă de frământare națională și socială, atmosfera existentă în toate provinciile locuite de români și aflate sub ocupație ungurească, la Conferința Partidului Național Român din 7 mai 1887 se ia hotărîrea înlocuirii și înaintării unui „memorial” către împăratul Francisc Iosif I, prin care să se aducă la cunoștință situația deosebit de grea în care era adus poporul român din Transilvania, supus unei drastice politici de deznaționalizare. În 1890, prin sîrguința patriotului ardelean Iuliu Coroianu, proiectul Memorandumului era redactat, cizelat și adus la cunoștință Conferinței Naționale din luna octombrie 1890¹³, urmînd să fie prezentat în fața tronului numai după ce va fi pregătită mai întîi opinia publică.

Odată terminată acțiunea de informare și pregătire a opiniei publice europene, în zilele de 21—22 ianuarie 1892 se întrunește la Sibiu conferința Partidului Național Român în vederea luării hotărîrii de înaintare a Memorandumului la Viena. În vederea desemnării delegaților la această istorică conferință, bihoreni se întrunesc în conferințe pe cercuri electorale, unde își aleg delegații și afirmă în unanimitate că „în toate acțiunile politice aparțin Partidului Național Român”¹⁴. Alegătorii din cercul Beiușului, conștienți de importanța momentului politic pe care-l trăiesc și-l înfăptuiesc, declară că „așteaptă de la simțul românesc și de la conștiința acestora (a delegaților n.n.) că, prin această însărcinare, vor și satisface aceleia cu toate însuflețirea inimii lor”¹⁵. Mai mult, românii din cercul electoral al Beiușului „doresc ca deciziunile conferinței să fie cît de roditoare pentru românime”¹⁶.

Definitivat la Conferința Națională a Partidului Național Român din 25—26 martie 1892, Memorandumul este dus la Viena pentru a fi prezentat

¹¹ Ibidem, înv. 24, dosar 165/1885, f. 1.

¹² Ibidem, înv. 25, dosar 2/1887, f. 14—15. Vezi și Viorel Faur, Mihai Apan, *Manifestări politice ale populației românești din Bihor între 1870—1905*, în „Crisia”, XIV, Oradea, 1984, p. 57.

¹³ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ed. III, București, 1978, p. 190.

¹⁴ Arh. St. Buc., fond Consiliul Național Român Sibiu, dosar 4, f. 11—24.

¹⁵ Ibidem, f. 28—29.

¹⁶ Ibidem, f. 38.

împăratului, care refuză primirea reprezentanței naționale românești. După o adevărată odisee, trecînd prin cancelariile imperiale, cea a ministrului maghiar de pe lingă persoana împăratului, a primului ministru și a ministrului de interne al Ungariei, Memorandumul este restituit lui Ioan Rațiu cu „mențiunea” că ministrul nu e dispus a înainta împăratului memorande elaborate de indivizi fără nici o împuternicire din partea poporului român¹⁷.

Vestea neprimirii delegației de către împărat, aprecierile jignitoare a guvernanților unguri la adresa delegației românești și manifestările violente ale unor mase șoviniste maghiare au produs o nemulțumire profundă în rîndul populației românești de pretutindeni, au avut loc numeroase acte de solidaritate cu memorandiștii. Vasile Lucaciu, într-un discurs ținut în acele zile la o întrunire din Viena, declara: „De vom pieri noi care am venit la Viena... în număr de peste 300 de oameni, nația noastră nu va pieri, pentru că acasă sînt două milioane nouă sute nouăzeci și nouă mii de români... Azi vorbim înaintea Europei”¹⁸. Solidari cu memorandiștii s-au declarat și studenții universitari din Iași care, în număr de „vreo zece mii de oameni, s-au întrunit în fața statuiei lui Ștefan cel Mare, unde s-au rostit discursuri”¹⁹. Același lucru l-au făcut și studenții din București, care la data de 8/20 iunie 1892, au organizat o adunare de la care au trimis regelui „o depeșă”, rugîndu-l să informeze în străinătate pe prietenii românilor despre starea fraților lor din Ungaria și Transilvania²⁰.

În luna iunie 1894 studențimea ieșeană, în număr mare, cu muzică și torțe, au făcut „o manifestație entuziastă” la consulatul francez și german din Iași, cu care ocazie consulul german „a pronunțat un discurs pentru rege și toți românii”. Culmea entuziasmului acestei manifestații a fost momentul în care studenții și manifestanții au fost întâmpinați de un grup numeros de muncitori italieni, care clădeau un liceu și Universitatea din acest oraș. Strigătele „Trăiască România, trăiască Italia”, „uralele nesfîrșite repetate de mii de glasuri și din adîncul inimii” umpleau văzduhul”²¹.

N-au rămas de-o parte nici studenții români de la Academia de drept din Oradea, care, deși se aflau sub stăpînire străină și sub o strictă supraveghere a conducerii Academiei și a organelor de politică, au avut o ținută demnă și de luat în seamă. Ziarul „Nagyvárad”, referindu-se la acțiunile studenților români, consemna faptul că „Mișcările naționale, agitațiile românești au pătruns și între zidurile Academiei orădene”, că a avut loc o întrunire „care a fost și numeroasă, a fost și însuflețită” și la care s-a hotărît ca pe viitor studențimea română „să colaboreze mai intens...”. Autorul articolului mai arată că nu are nimic de obiectat împotriva românilor de a folosi în cercurile lor limba română, că nu vor participa la petrecerile ungurești, dar trebuie împiedicat ca „tineretul român să transpună în viață, între zidurile Academiei maghiare din Oradea, politica învățată din „Tribuna”... Dacă presupușii urmași ai lui Romulus doresc societate de lectură și asociații de într-ajutorare de fac-

¹⁷ Ștefan Pascu, *Românii din monarhia habsburgică împotriva dualismului, în Românii din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar (1865–1900)*. Studii, Cluj Napoca, 1978, p. 26.

¹⁸ Unirea Transilvaniei cu România..., p. 214.

¹⁹ Bihor. Permanențe ale luptei naționale românești..., vol. I, p. 121.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem. p. 271.

tură românească, pot găsi nenumărate căi de plecare din Ungaria în România, unde pot duce după pofta inimii, în toate domeniile, politica de românizare. Dar la Oradea, la Academia de Drept nu facem politică românească”²².

Dacă alcătuirea Memorandumului, încercarea de a-l prezenta împăratului Habsburg și refuzul acestuia de a primi delegația românilor au prilejuit numeroase acțiuni de solidaritate, care au avut loc în toate regiunile lumii locuite de români, este necesar a se menționa și faptul că o parte a populației maghiare din Transilvania a avut o cu totul altă atitudine. Astfel, la Șimleul Silvaniei „masele poporațiunii maghiare au dărimat cu pietre și lemne ferestrele casei vicarului Barbulovici și ale avocatului dr. Maniu, iar lui Andrei Cosma i-au făcut șarivari” (un fel de stropire cu noroi)²³. Presa maghiară făcea cunoscut „cu mindrie” că „maghiarii din Arad au făcut un „șarivari” și avocatului Andrei Sociu care, de asemenea, luase parte în deputațiunea din Viena”²⁴.

Publicarea în presa maghiară a unor articole incitatoare la adresa poporului român și a unor pamflete la adresa reprezentanților românilor din Transilvania și Ungaria au dus la declanșarea altor manifestări șovine. Ca urmare, la Oradea, în seara zilei de 9 august 1893, „o masă turbulentă de canalii, în număr de 2—3000 persoane, a erupt cu vehemență turbată asupra tuturor românilor din localitate și asupra instituțiilor lor confesionale”²⁵. Masa turbulentă a atacat „în mod vandalic” casele și locuințele fruntașilor români, apoi clădirile instituțiilor confesionale românești, „spărgînd toate ferestrele și dărîmind tot ce s-a putut... daunele materiale în toate locurile fiind considerabile”²⁶.

Nicolae Zigre, secretarul Consistoriului greco-catolic din Oradea, în raportul înaintat acestei instituții în urma manifestațiilor antiromânești, arată că organizarea acestor „atacuri vandalice” s-ar datora și „inspectorului regeș Lajos Orban, care a avut parte în aranjarea demonstrațiilor, proiectate politice, în realitate însă vandalice”, dar vina cea mai mare pentru atrocitățile și „vandalitățile” înfăptuite revine căpitanului Poliției orașului Oradea care, deși a fost avizat, „n-a luat măsurile trebuincioase pentru împiedicarea criminalităților comise” împotriva românilor²⁷.

Cu toate măsurile și acțiunile de intimidare luate împotriva populației românești din Bihor, reprezentanții ei s-au ridicat cu curaj, chemîndu-i pe români la lupta pentru „dreptate, limbă și pentru neamul,” lor. Iată, de exemplu, proprietarul revistei satirice românești „Vulturul” din Oradea, studentul Iustin Ardelean, într-o poezie închinată noului an 1893 se adresa românilor astfel:

„Dar și de astă dată ca pînă aici Române,
N-ai teamă, luptă-ntruna și nu descuraja,
Căci nu e tîrziu încă-deși nu azi ori mîine
Veni-va totuși timpul cînd ai de-a triumfa.
La luptă dar și-n anul acest nou care acum vine

²² „Nagyváradi”, XXIII (1892), nr. 243, p. 2.

²³ Bihor. Permanențe ale luptei naționale românești..., vol. I, p. 121—122.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem, p. 205.

²⁶ Ibidem, p. 206, 409—410.

²⁷ Ibidem, p. 206.

Pentru dreptate, limbă și pentru neamul tău.
La luptă! Lupta-i dreaptă, căci lupti de-al nostru bine
Și-i sfintă, că o-ndreaptă preabunul Dumnezeu”²⁸.

De asemenea, reprezentanții românilor din Bihor, lansează *apeluri* prin care românii sînt chemați la luptă pentru apărarea ființei lor naționale. Astfel, ziarul „Nagyvárad” din 1 septembrie 1893 republică un Apel lansat de „doi naționaliști români din comitatul Bihor” în care se arătau că față de „atrocitățile, barbariile și cruzimile ungarilor comise sub sceptrul domniei glorioase a Habsburg-Lotharingilor și sub coroana Sfintului Ștefan”, noi românii am trăit și am stat liniștiți; că față de proiectele de lege în curs de elaborare „care au menirea să înjosească...” am zăcut pînă acum în brațele lui Morfeu; că după Marea Adunare Națională de la Sibiu din ianuarie 1892, la care „au participat toți românii, ba chiar și personalități distinse din România Mare”, am rămas prea mulți deoparte; că față de toate măsurile luate împotriva noastră pînă acum noi „ne-am jucat rolul de parcă am fi mulțumiți cu suferințele, cu jugul robiei și am aproba șovinismul maghiarilor”. Față de toate acestea românii erau chemați „să organizeze adunări impozante”, să facă „în mod deschis și festiv proteste”, să aducă la cunoștința Europei culte „că ne doare inima din cauza imenselor suferințe”. Astfel, „tăcînd, dușmanii noștri” ar putea spune că „a fost răpusă nația română”²⁹.

În această atmosferă se pregătea procesul memorandiștilor. Presa orădeană consemna că „în cincizeci de orașe ale României vor avea loc adunări populare pentru triumful cauzei române.” În toate bisericile românești credincioșii se adună la slujba religioasă, ca să se roage pentru campionii cauzei române și pentru pierzania intereselor statului maghiar. Se scoate în evidență faptul că în rîndul populației de naționalitate română se găsesc elemente „care așteaptă de la o răsturnare generală să se înfăptuiască ceea ce ei nu sînt capabili să realizeze prin propria lor capacitate...”³⁰.

Desfășurarea procesului memorandiștilor, judecarea și condamnarea lor sînt bine redată în literatura noastră de specialitate și de aceea nu vom stăruia asupra acestor aspecte. Dar nu putem să nu subliniem că, prin înscenarea acestui proces, autoritățile statului ungar se așteptau, printre altele, la o „decapitare” a mișcării naționale românești. În rîndul acestor autorități domnea consternarea că, deși au fost luate numeroase măsuri represive, această mișcare continuă. Prim-preparatorul plasei Beiș raporta comitelui suprem al comitatului Bihor, la data de 8 mai 1894, că țărani români „sînt acum mai puțin comunicativi... că poartă cocarde naționale românești... și manifestă o atitudine plină de un interes neobișnuit” față de viitoarele alegeri³¹. În ceea ce privește intelectualitatea românească „care a luat parte la demonstrațiile de la Cluj”, are acum și o atitudine arogantă, că „se izolează și ignorează fără nici o excepție, orice contact impus de bunele moravuri”³². Prim-pretorul raportează că „instigările se resimt” și la elevii Gimnaziului superior din Beiș, care „poartă cocarde naționale românești, seara cîntă cîntece agita-

²⁸ *Ibidem*, p. 147.

²⁹ *Ibidem*, p. 185—186.

³⁰ *Ibidem*, p. 231—232.

³¹ *Ibidem*, p. 270.

³² *Ibidem*.

toare care elogiază pe Lucaciu, iar orchestra elevilor repetă zilnic de pe note marșul Ligii române, cu text antimaghiar”³³.

O activitate importantă o desfășoară și studenții români de la Academia de drept din Oradea și în special cei care, cu ocazia procesului memorandiștilor, au „semnat și răspîdit” manifeste și apeluri către „Poporul Român”³⁴. Acum, cînd autoritățile se pregătesc să-i tragă la răspundere pentru vina de a fi redactat, semnat și răspîdit aceste manifeste și apeluri și a unor declarații, eu recunosc că aceste documente le aparțin, că le-au „redactat în conștiința deplină a faptului că în felul acesta își îndeplinesc o obligație națională”. Asumîndu-și întreaga răspundere pentru redactarea, tipărirea și răspîndirea acestor documente politice, studenții orădeni se declară „solidari și răspunzători” și se mîndresc cu faptul „că poporul nostru a ascultat îndemnul sincer al fiilor săi... și a demonstrat că știe să fie un luptător demn și dîrz pentru drepturile naționale”³⁵.

Iosif Vulcan, editorul revistei „Familia”, cu toate că își puna în pericol revista, a publicat numeroase relatări despre desfășurarea procesului memorandiștilor de la Cluj și poezii care înălțau sufletul biciuit de furtunile vremurilor și-l mobilizau la luptă pentru dreptate socială și națională:

„În mijlocul teroarei, cu fruntea ridicată,
Simțirea dă înainte, stîrnind în oameni dor,
Căci pușca, baioneta, sfărîmă și-o armată
Dar nu pot stinge dorul dreptății din popor.
Nu pierde neamul, ori și cît ar pierde,
Nu se usucă frînt un vechi copac;
Din rădăcină crește și mai verde
Și ramurile iar coroană-i fac...”³⁶

În alte versuri, poetul și scriitorul bihorean, membru al Academiei Române la aceea vreme, devenea profetul viitorului neamului românesc din provinciile românești aflate vremelnice sub stăpînire străină, al cărui țel avea să se îndeplinească nu peste mult timp:

„Și ce bătrînii, moșii din morminte
Dorit-au veacuri în zadar oftînd,
Acele visuri tainice și sfinte,
Vede-veți cum s-or împlini-n curînd”³⁷.

Și, într-adevăr, după o luptă aprigă cu asupritorii străini, după nenumărate jertfe materiale și umane, poporul român avea să-și realizeze visul milenar, acela al unirii tuturor românilor între hotarele aceleași țări. Dar, deși înfăptuit acest vis, el a trebuit să stea mereu de veghe pentru a apăra marea înfăptuire.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, p. 280–281, 285–287, 288.

³⁵ *Ibidem*, p. 285.

³⁶ „Familia”, XXX (1894), nr. 22, p. 255.

³⁷ *Ibidem*, nr. 29, p. 339.

R É S U M É

L'aggravation des mesures des autorités magyares contre la population roumaine de l'état dualiste Austro-Hongrois a déterminé le renforcement de la lutte des roumains pour la liberté nationale. Une action d'une importance majeure à la fin du XIXème siècle a été celle nommée „le mouvement des mémorandums", dans laquelle les roumains du Bihor se sont intégrés sans tenir compte de leur catégorie sociale ou de leur religion.

P R É C I S

As a consequence of the Magyar authorities ever sharpening measures against the Romanian population of the Austro-Ungarian dualist state, the Romanians intensified their struggle for national freedom. At the end of the 19th century the most important action of this kind was that known as the „Memoranda Movement".

The Romanians of the Bihor county had their participation as well, irrespective of their social status or religion.